

tijdens de vervulling van het rectoraat van de Leidse Universiteit in het cursusjaar 1957-1958: bij de aanvaarding van die functie had hij in concept al de meeste toespraken klaar liggen, die hij dat jaar zou moeten houden. Het aanzien van het hoge ambt zou immers niet mogen lijden onder nalatigheid van de ambtsdrager!

Bij de beschrijving van deze episode naderen we echter al de laatste fase van zijn ambtsperiode: een onsystematische opbouw van het betoog, die hij me kwalijk zou nemen. Terstond volgde dus de chronologische biografische schets!

SAMUEL ELZEVIER DE JONGH werd als zoon van Zeeuwse ouders op 18 juni 1898 in Scheveningen geboren — een verdwaalde Zeeuw dus, maar zijn leven lang was hij trots op die afkomst. Hij legde in 1921 te Utrecht het artsexamen af en werd, na een stage in het Rotterdamse Coolsingelziekenhuis, medewerker van Prof. Dr. ERNST LAQUEUR in het Amsterdamse Farmacologische Laboratorium. Daar leverde hij belangrijke wetenschappelijke bijdragen tot de kennis van steroïde geslachtshormonen. Met LAQUEUR behoort hij tot de grondleggers van de endocrinologie in Nederland en de meeste huidige Nederlandse endocrinologen, klinische zowel als experimentele, stammen in wetenschappelijk opzicht uit die school. In het Amsterdamse laboratorium fungeerde mw. J. M. BOEG als zijn medewerkster. Ze werd zijn levensgezellin, die zijn werk en talrijke hobby's met heel veel begrip begeleidde.

In 1952 werd hij hoogleraar in de farmacologie te Leiden, een ambt, dat hij bleef vervullen tot zijn 65e jaar, met een formele onderbreking van enige jaren: tijdens de oorlog werd hij als lid van het „Leidse horzelnest” door de Duitse bezetters ontslagen. Diezelfde bezetter gedoogde echter wel, dat Dr. DE JONGH in die periode op dringend Nederlands verzoek zijn functie bij de N.V. Organon voortzette, in naam als wetenschappelijk adviseur maar in feite met de opdracht, de verzorging van de Nederlandse bevolking met insuline te helpen waarborgen. Conflicten met de ook in dit opzicht grijpgrage Duitsers bleven niet uit, maar DE JONGH wist van geen marchanderen.

In wetenschappelijk opzicht waren de Leidse jaren bijzonder vruchtbaar: met een kleine staf van hooguit 7 academici tegelijkertijd bracht DE JONGH ca. 450 publicaties tot stand. Het zwaartepunt lag daarbij op het gebied van de endocriene regulatie van de gonade-functie, al werden andere gebieden van de farmacologie geenszins veronachtzaamd. Veel van zijn onderzoeken waren hun tijd ver vooruit en werden in het buitenland pas jaren later bevestigd. Het derde hem weinig dat dan dikwijls verzuimd werd, zijn werk te citeren: hij had immers zijn plicht gedaan door in geschrifte verantwoording af te leggen van zijn inspanningen! Zonder verongelijkt zijn prioriteit op te eisen, verheugde het hem, dat met ingewikkelder instrumentarium dan het zijne geen principieel andere conclusies werden bereikt: zijn gedachtengang was dus gezond ge-

weest en dáár kwam het hem in de eerste plaats op aan. Wetenschapsbeoefening betekende voor hem: het bedwingen van de natuur met weinig méér dan een vlijmscherpe gedachtenreeks. Van gecompliceerde toestellen hield hij niet: hij vreesde, dat zij de aandacht te veel van het denkwerk zouden afleiden. Pas in de latere jaren zwichtte hij voor de aandrang van zijn medewerkers, de outillage van het laboratorium te moderniseren. De vorderingen die de wetenschap aan hem dankt, zijn dus vaak met uiterst simpele technische middelen tot stand gekomen. Men heeft hun belang echter wel degelijk ingezien en wetenschappelijk eerbetoon is hem niet onthouden, vooral in het Nederlandstalige gebied. Hij was o.a. lid van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, corresponderend buitenlands lid van de Koninklijke Vlaamse Akademie van Geneeskunde, doctor honoris causa te Gent en ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Van deze laatste onderscheiding verheugde het hem in het bijzonder, dat hij haar niet alleen op voorspraak van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, maar ook namens Volksgezondheid had gekregen: een erkenning van zijn verdiensten voor de Gezondheidsraad (waarvan hij jarenlang waarnemend voorzitter was) en de Geneesmiddelencommissie, waarin hij belangrijke adviezen gaf ten behoeve van de wetgeving op dit gebied. Zijn taak als wetenschapsbeoefenaar werd gedragen door zijn roeping als arts. Vanuit die visie droeg hij als adviseur van Organon bij tot de totstandkoming van een wetenschappelijk verantwoord geneesmiddelen-pakket, terwijl het volksgezondheidsaspect — in het bijzonder de bestrijding van zenuwgas-vergiftigingen — het zwaartepunt vormden bij zijn actieve bemoeienissen bij het tot stand komen van het Medisch-Biologisch Laboratorium van de Rijksverdedigingsorganisatie-TNO.

Hoezeer hij ook beseftte dat zijn invloed niet gering was, hij behield het vermogen, met zijn onnavolgbaar gevoel voor humor de eigen verdiensten te relativeren. Zijn medewerkers in de laboratorium-gemeenschap konden dan ook genieten van tal van prachtige verhalen tijdens de koffie. Die gemeenschap had alle kenmerken van een familie. Soms was het zelfs een familiebedrijf, want jarenlang hielp mevrouw DE JONGH de alom bekende laboratorium-technicus D. LAMAN als „reservekracht” bij de moeilijke hypofysectomieën. Voor het overige regeerde DE JONGH het laboratorium-gezin als een vader. Dit paternalisme werd daarbij als vanzelfsprekend aanvaard, omdat een ieder wel de ervaring had opgedaan, dat niet bedilzucht, maar veeleer een evenwichtige afweging van de belangen van wetenschap en personen — met de nadruk op het laatste aspect! — zijn beleid bepaalde. Bovendien was zijn verhouding tot zijn medewerkers zó hartelijk, dat ook op deze grond bindingen ontstonden, die de slijtageslag met de tijd doorstonden.

Op zijn 65e verjaardag nam hij afscheid van de Universiteit met een rede, waarin hij wederom blijk gaf van zijn vooruitziende blik: hij hield daarin een warm